

**„LE GRANDE PEUR”. THE YEAR 1812 AND THE CRISES OF ANNEXATION:
(A SECRET DOCUMENT FROM THE ARCHIVES OF RUSSIAN SENATORS)**

Maria Danilov, Assoc. Prof., PhD, Leading Scientific Researcher, Moldavian Academy

Abstract: „Le grande peur”. Year 1812 and the crisis of annexation: (a secret document from Russian Senators Archive). There is no consensual interpretation on the issue of reception of immediate impact of 1812 annexation among the population on the borders of river Prut. From the historiographic point of view, this phenomenon is presented and/or interpreted with objectivism even in the official historiography of XIXth century. The crisis of annexation gained unexpected and surprising proportions, as even the imperials have to recognize that “in the moment of Bessarabia’s annexation to Russian Empire, the main population manifested a strong rejection to russians”. This condition was amplified by disaster of six-year war (1806-1812), by exorbitant taxes imposed to population. Critical situation was also amplified by the fear of introduction of new obligations for peasants. Even noblemen were worried as they feared to be deprived of some rights, privileges and to endure corporal punishments. Thus, at the end of 1812, the population of annexed province began to immigrate to Moldavian Principality. It was a mass exodus: peasants migtared for they preffered to stay under tukish yoke than to obey to russians. After e century, in 1913, Leon Casso compared this bessarabian phenomen with „le Grande Peur” from 1789, during French Revolution, as the fear of local population towards the unexpected changes was of the same scale.

In the context of this events, Senator V. Krasno-Milașevici who was the Chief of both Divan of Moldova and Walachia, issued a Secret instruction (dated on “August 1812”, Russian Senators Archive) that have to become a program for actions of imperial administration of province in order to spread among the population between the Nistru and Prut the idea that Russian Emperor’s protection will assure them “liberty and peace”

Keywords: Russian Empire, Moldavian Principality, annexation, Bessarabia, „le Grande Peur”, bessarabian phenomen , Senator V. Krasno-Milașevici, Secret instruction.

În problema receptării impactului imediat al anexării – în mijlocul populației de pe ambele maluri ale Prutului – nu putem vorbi despre o interpretare univocă a fenomenului în literatura de specialitate. Dimpotrivă, în plan istoriografic fenomenul este prezentat și/sau interpretat cu o oarecare doza de obiectivitate chiar și în istoriografia oficială a secolului al XIX-lea¹. Mai mult: și la distanța de un secol, în 1913, spre exemplu, fenomenul, la fel era văzut în toată amploarea dezastrului care acesta l-a lăsat în urmă². Altceva este să constatăm, că în istoriografia problemei continuă să persiste chestiunea spinoasă privitor la receptarea imediată a fenomenului în urma încheierii Păcii de la București. Mai ales, receptarea acestuia în interiorul societății/cercurilor diriguitoare ale Principatului Moldovei, care, cel puțin la nivelul elitelor ar fost mai degrabă favorabil includerii în Imperiul Rus³. Atare atitudini, generalizate,

¹ Силян А., Димитрий, архиепископ Кишиневский и Хотинский, в Кишиневские Епархильные Ведомости, № 3, одел второй неофициальный, Кишинев, 1867, с. 93-102; Л.А. Кассо, *Россия на Дунае и образование Бессарабской области*, Москва: 1913, с. 203.

³Astfel, istoricul Igor Cașu susține că ceea ce a observat din luările de cuvânt ale participanților la cele două conferințe dedicate comemorării centenarului raptului Basarabiei de la 1812, este faptul că, unii istorici

nicidecum nu pot fi puse sub semnul unei noi abordări „echidistante” în istoriografie. Acestea, mai degrabă, adie a revanșism imperial și devin la fel de tendențioase ca și interpretările de odinioară din perioada regimurilor de altădată, fie țarist sau sovietic. Or, pierderea teritoriului dintre Prut și Nistru, care însemna ceva „mai mult de jumătate de țară”, a fost, totuși, de natură să zdruncine din temelie rămășițele fenomenului filorus din opinia publică românească. Această scădere catastrofală a imaginii Rusiei pravoslavnice – „apărătoarea creștinătății” – după cum vom vedea mai jos, a fost sesizată imediat de scribii imperiali⁴. Reacțiile față de acest rapt teritorial raportat la toate categoriile sociale, atât în plan intern, cât și extern, au fost într-adevăr diverse în epocă și acest fapt este cunoscut⁵. Precum la fel cunoscut este și faptul, că anul 1812 a fost văzut foarte diferit în secolul al XIX-lea, raportat la așteptările și decepțiile fiecărei generații de după anexare⁶.

Câteva precizări. Dincolo de toate aceste interpretări cunoscute pe palierul istoriografic, este evident că politica de apropiere „de pravoslavnică Rusie”, inaugurată încă „la începutul secolului al XVIII, de Dimitrie Cantemir, cu tot dezastrul de la Stănilești, a fost continuată în secolul al XVIII-lea și al XIX-lea de o parte a boierimii moldovene, mai cu deosebire de clerul înalt al Moldovei”⁷. Pe această linie de gândire se înscriu perfect explicațiile cercetătorului Leon Boga, precum că „numai așa ne putem explica și atitudinea acestei boierimi la 1812”, manifestată cu prilejul Păcii de la București. Membrii Divanului de la Iași, aflând de condițiile păcii au salutat cu „negrăită bucurie”, ca niște „adevărați și credincioși patrioți”, extinderea hotarelor Rusiei: „Făcându-să mai întâi în orașul Eșii cunoscută [pacea de la București], s-au umplut de negrăită bucurie sufletele celor adevărați și credincioși patrioți ai Moldaviei pentru această nouă încununare a slavei Rossiei pravoslavniciei și apărătoarei împărăției [...]. Din tot sufletul, pământul Moldovei strigă către ceriu ca să arăte nebiruite și proslavie armele cele credincioase și mântuitoare măriri a Rossiei, spre bucurie și veselie credincioșilor pravoslavnici”⁸. Însă, la fel de adevărate sunt mărturiile istorice, care atestă starea boierimii moldave în urma retragerii oficiale a armatei imperiale și a administrației civile a rușilor din

consideră că exista o stare de spirit, cel puțin la nivelul elitelor de atunci din Principatul Moldovei, mai degrabă „favorabilă includerii în Imperiul Rus”;

Vezi <http://www.adevarul.ro/moldova/actualitate/editorial>.

⁴ Силин А., Димитрий, архиепископ Кишиневский и Хотинский..., с. 94-97.

⁵ Nicolae Iorga, *Basarabia noastră* [scrisă după 100 de ani de la răpirea ei de către ruși], Universitas, Chișinău, 1993, p. 118- 132.

⁶ Михайлевски.Данилевски А.И., *Полное собрание сочинений, Война России с Турцией. 1806-1812 гг.*, Том. III, Спб, 1849, с. 354-355. În opinia istoriografiei ruse (sec. XIX), nici unul din tratatele cunoscute în istoria Rusiei „n-a fost încheiat în condiții atât de grele: *Apreciat în istoriografie doar pentru faptul, că acesta a permis Rusiei să-și regrupeze forțele în legătură cu războiul purtat cu Napoleon, contemporanii evenimentului nu au atras atenția la importanța aceluia război, însă acel teritoriu numit Basarabia, acea regiune cu o suprafață de 40.000; cu mai mult de 700 000 locuitori, cu turme de cornute, cai; cu pământ din cel mai ales, câmpii, ierburi aromate și lecuitoare; cu stejari seculari, buni pentru corăbii, cu albinărit, cu pește și vii; cu zăcăminte de marmoră, piatră, lacuri sărate, care alimentează o jumătate de Rusie, ce asigură un negoț liber prin corăbii pe Dunăre și Nistru tot anul. Aceasta era Basarabia*”; vezi, de asemenea: *Обозрению пространства служившего театром войны России с Турциейю*, составлено в 1841, статский советник Липранди, с. 7.; Стадницкий, А., *Гавриил Банулеско-Бодони, экзарх молдо-влахийский (1808-1812 гг.)*, Митрополит Кишиневский, Кишинев, 1894, с. 276; Nicolae Iorga, *Neamul Românesc în Basarabia*, ediție îngrijită, introducere, note și bibliografie de Iordan Datcu, Editura Fundației culturale Române, București, 1995, p. 274-284.

⁷ Leon Boga, *Lupta pentru limba românească și ideea unirii la românii din Basarabia după 1812*, Universitas, Chișinău, 1993, p.192.

⁸ Leon Boga, *Lupta pentru limba românească și ideea unirii ...*, p.194-195.

Principatele Romane în toamna anului 1812 (2 octombrie 1812)⁹. Istoricul Nicolae Iorga constata, de altfel, că, atunci când rușii părăsiră „cât mai rămăsese din Moldova, consulul francez putea scrie: cred că nu mă înșel spunând că Rusia are foarte puțini partizani în cele două provincii. Vexațiile și exactiunile revoltătoare pe care autoritățile rusești le-au săvârșit în ultimele clipe, lasă amintiri prea amare pentru ca moldovenii și muntenii să poată dori întoarcerea lor”¹⁰. Astfel, primul protest al boierilor – *Anafora Obșteștii Adunări* - adresată domnului Scarlat Calimachi, revenit la tronul țării, este datat cu 26 octombrie 1812¹¹: „Întru deznădăjduirea întâmpinării, sosind lumina mântuirii cu prefacerea păcii, văzând că din trupul Moldovei, partea cea mai bună, și însuflețirea hranei – și împuternicirea s-au deosebit, apoi ca niște slugi credincioase înștiințăm, că din întregimea Moldovei, lipsesc acum șese ținuturi, adică cel mai mare ținut ce se numește Orheiul sau Lăpușna, cel de al doile după dânsul al Sorocii, al 3 – Hotărnicenii, al 4 – Codrul, al 5 – Greceni, iar al 6 – ținutul Iașii, cea mai mare parte, căci acea remasă se socotește întru nemică; afară de ținutul Hotinului, și afară de Bugeagului, care deși s-au dezlipit de la o vreme din trupul pământului Moldovei, dar tot întru aceiași stăpânire aflându-se a pre puternicii împărății, era îndemânarea și adăpostirea pământenilor, în înlesnirea viețuirii lor, și întru a hranei îndestulare și a vitelor pășune. Iară întru acest chip, toată partea aceea socotindu-se până în Prut, poate fi mai mult decât jumătate de țară, într-un cuvânt tot câmpul și inima țării”¹². Au urmat și alte proteste împotriva cesiunii de la 1812. Să amintim în context cuvintele de protest rostite de mitropolitul Moldovei, Veniamin Costache (în 1815, cu ocazia deschiderii la Viena a Congresului Sfintei Alianțe): „Pentru Bucovina, Ghica Vodă și-a pierdut viața, și noi pentru Basarabia nu facem nici măcar un protest”¹³. La fel judecă „Misiunea catolică a Moldovei în 1814: Foametea sau lipsa ce ne strâmtorează mai mult, și e teamă că vom mai avea s-o suferim. Pricina de căpetenie e dezbinarea unei jumătăți a țerii, și anume a celei mai roditoare, dincolo de râul Prut, până la Nistru, pe care au luat-o rușii în condițiile păcii. De aici venise belșugul vitelor de orice fel, a grânelor, a cerei, a mierii și, din vremea când au luat-o rușii, au închis negoțul, așa că nimic sau prea puțin lasă a ieși pentru aceastălaltă Moldovă, și aceea cu preț foarte mare”¹⁴. Agenția austriacă din Iași raporta la Viena, că vestea despre pierderea acelu teritoriu a produs „o mare consternare în rândurile boierimii moldovenești, care prevedea urmările acestei cesiuni de teritoriu în toată grozăvia lor”. Asupra cesiunii din 1812, constată istoricul Nicolae Iorga, - „nu se mai putea reveni. Basarabia trecuse în stăpânirea țarului”¹⁵. Care era, însă, starea

⁹Alexei Agachi, *Țara Moldovei și Țara Românească sub ocupația militară rusă (1806-1812)*, Pontos, Chișinău, 2008, p. 362.

¹⁰Nicolae Iorga, *Basarabia noastră* [scrisă după 100 de ani de la răpirea ei de către ruși], Universitas, Chișinău, 1993, p. 133-134.

¹¹Nicolae Iorga, *Basarabia noastră...*, p. 132; Iustin Frățiman, *Studiu contributiv la istoricul mitropoliei Proilavia (Brăila)*, Chișinău, 1923, p. 235-236; vezi, de asemenea Dinu Poștarencu, *Anexarea Basarabiei*, Editura Prut Internațional, Chișinău, 2006, p. 21; **autorul citat trece greșit această** dată: în loc de 26 octombrie 1812 arată data de 2 octombrie, care este de fapt data retragerii oficiale a armatei imperiale din Principatele Romane.

¹² În protest se arăta, precum că „pe parcursul celor șase ani de război țara a fost călcată de oști nesfârșite rossienești” pentru care s-a muncit „cu mâinile și cu dobitoacele, cu păgubire din toate părțile până la îngenuncherea sa, iar drept răsplată rușii au rupt din pământul Moldovei „partea cea mai bună, mai mult decât jumătate de țară”.

¹³ Ion Nistor, *Istoria Basarabiei*, Cartea Moldovenească, Chișinău, 1991, p. 177.

¹⁴ Nicolae Iorga, *Basarabia noastră...*, p. 133.

¹⁵ Nicolae Iorga, *Neamul Românesc în Basarabia...*, p. 285.

moldovenilor din cealaltă parte a țării din dreapta Prutului, ajunsă sub stăpânire străină? Se pare, că Leon Boga sesizase perfect acea stare de suflet a basarabenilor: „Abia după ce moldovenii se simțiră despărțiți unii de alții, la cei de pe malul stâng al Prutului se contură mai luminos icoana patriei, se aprinse mai vie dragostea de neam și limbă”¹⁶.

Criza anexării. Pentru populația autohtonă, instaurarea noii stăpâniri, semnifica, întâi de toate, modificarea condițiilor de bază ale existenței cotidiene. Odată încălcată integritatea teritorială a Țării Moldovei, în urma semnării păcii între otomani și ruși (16 mai 1812) au fost divizate și/sau înjumătățite proprietăți și familii, ceea ce a condus la destrămarea irecuperabilă a pieței economice a Principatului oldovei. Multă vreme „locuitorii moldoveni au ținut pacea încheiată la București ca una nestatornică, așteptând dintr-o zi până în alta înapoierea pământului luat de către ruși și întregimea hotarului țării precum a fost mai dinainte”. Starea de incertitudine în mijlocul populației era sporită de dezastrul devastator provocat de războiul îndelungat, de șase ani (1806-1812), a dărilor exorbitante la care aceasta a fost supusă. Basarabia era distrusă și pustiită.

Pe acest fondal social, de fel măgulitor, se conturează primele simptome ale crizei anexării: „ceasurile acelea”, amintește Manolachi Dragici „au fost de plângeri un timp neuitat, pentru că poporul cu caruri, cu turmele de oi, închisese toată marginea Prutului de la un capăt la altul, mergând și venind de prin sate și de prin târguri, săptămâni încheiate, cu luare de ziua bună de la părinți, de la frați, de la rudeni cu care crescuse și vecuise dimpreună până la vremea aceea când se despărțeau unii de alții pentru totdeauna”¹⁷. Anul 1812 a adus în prim-plan schimbări radicale de mentalitate în rândurile populației din Principatele Romane.

Fenomenul în sine a căpătat proporții neașteptate, o dată ce scribii imperiali din epocă sunt nevoiți să recunoască acest lucru: Un atare context va fi sesizat de A. Silin drept o „stare excepțională de ură manifestată de basarabeni față de ruși, provocată, mai ales, de războaiele purtate de Rusia împotriva Turciei în ultimi douăzeci de ani, de până la alipirea acestei provincii la Rusia. Basarabia a fost, de fiecare dată, loc de cantonare și de trecere a numeroasei armate imperiale. Aceste condiții au secătuit, au vlăguit populația locală, mai ales în acele locuri, care serveau nu numai punct de dislocare, or de trecere, ci și loc de război, de acțiuni militare, de lupte, precum Hotin, Bender, Chilia și, mai ales, Ismailul”¹⁸. Vom observa, însă, că imediat sunt depistați și dușmanii externi, care se fac vinovați de această stare „de ură neascunsă” a basarabenilor față de ruși. În opinia lui A Silin, fenomenul s-a manifestat în toată amploarea sa, mai ales, în timpul când „Rusia și-a obținut o noua oblaste – Basarabia”. Acesta susține în continuare că „atunci când asupritorul popoarelor din Europei a intrat cu imensitatea sa de armată pe teritoriul patriei noastre, în paralel, prin intermediul agenților săi, dușmanul nostru ducea și un alt gen de război murdar, de corupere, de uneltire a popoarelor care intrau în componența Rusiei. În special i-a reușit acest lucru printre polonezi. [...]. Asemenea agenți au fost recrutați și din mijlocul moldo-valahilor, care au pătruns în Basarabia prin Podolia. Și, trebuie să recunoaștem, că au reușit foarte mult. Polonezii au răspândit zvonuri pe care le dădeau drept adevărate, precum că toată populația Basarabiei supusă impozitelor va fi dată pe

¹⁶ Leon Boga, *Lupta pentru limba românească și ideea unirii...*, p.196,

¹⁷ Ștefan Ciobanu, *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă*, Cartea Moldovenească, Chișinău, 1992, p. 9-10; Manolache Draghici, *Istoria Moldovei pe timp de 500 de ani. Până la zilele noastre*, tomul II, Iași: 1857, p. 96.

¹⁸ Силин А., *Димитрий, архиепископ Кишиневский и Хотинский...*, с. 97

măinile moșierilor, iar țăranii vor deveni șerbi ca și în Rusia”¹⁹. Anume acești agenți „răuvoitori”, în opinia altui cercetător rus D. Scegllov „au convins o bună parte din populație să treacă Prutul, cu atât mai mult că. Basarabia, oricum va trece înapoi la turci, în urma înfrângerii ce vor suferi-o rușii”²⁰. Era tocmai momentul potrivit, când Armata Dunăreană părăsise „teritoriile turcești și în Polonia intrase armata francezilor ce se îndrepta spre Moscova, iar turcii își întinsese taberele de-a lungul râului Prut”²¹. Exarhul Gavriil Bănulescu-Bodoni îi comunica principelui A. Golițân, ober procuror (1803-1824) al Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse că „atunci când francezii pătrunseseră în adâncurile Rusiei, iar turcii erau pe malurile Dunării și Prutului [...], aproape întregul popor din această provincie s-a neliniștit și era gata să plece în Moldova de peste Prut, în Turcia, peste Dunăre, astfel încât nu putea fi oprit nici cu forța armelor”²². Spre sfârșitul anului 1812, populația provinciei anexate a început să emigreze în Principatul Moldovei. Era o fugă în masă: plecau mai ales țăranii, preferând jugul turcesc, greu pentru ei, decât supușenia rusească. Acesta era tabloul adevărat al crizei anexării din Basarabia anulului 1812.

„**Le Grande Peur**”. Leon Casso, compara fenomenul basarabean cu cel de la 1789 - „le Grande Peur din vremea Revoluției Franceze”²³, pentru că spaima populației locale față de noile schimbări intervenite pe neașteptate, era la fel de mare: „martorul ocular protopopol Kunitski²⁴ a lăsat o descriere sfâșietoare a exodului țăranilor cuprinși de panică. La distanța de un veac stăruie o penibilă impresie a sentimentului de deznădejde de care au fost cuprinși mii de locuitori pașnici”. Între altele, continuă L. Casso „și în istoria altor popoare se întâlnesc asemenea situații de sentimentul turmei [...] și, care îi împing la ieșiri extremiste. *Le Grande Peur*, numesc francezii asemenea situații”²⁵. Situația de criză se mai amplifică și de spaima „introducerii servajului pentru țăranii. Se vorbea, că vor fi aduși din interiorul Rusiei și așezați în Basarabia, moșieri străini împreună cu țăranii lor șerbi pentru a ocupa noua provincie. O asemenea stare de lucruri era necunoscută moldovenilor, pentru că țăranii basarabeni, ca stare socială, erau liberi. Chiar și boierii erau îngrijorați, din cauză că se răspândise vestea că „vor fi lipsiți de drepturi, privilegiile și supuși pedepselor corporale”²⁶. Argumentele istoricului Leon Casso sunt, fără îndoială, convingătoare și reflectă tabloul real al crizei anexării ce s-a manifestat sub diferite forme în interiorul categoriilor sociale din Basarabia. Acest tablou al crizei anexării poate fi completat cu multiple argumente istorice.

¹⁹ Силян А., *Дмитрий, архиепископ Кишиневский и Хотинский...*, p. 98.

²⁰ Щеглов Д., *Из прошлое Бессарабии*. Труды Бессарабской Губернской Ученной Архивной Комиссии, Том второй, типо-литография, Ф.П. Кашевского, Кишинев, 1902, с. 227.

²¹ Щеглов Д., *Из прошлое Бессарабии...*, с. 227.

²² Стадницкий, А., *Гавриил Банулеско-Бодони, экзарх молдо-влахийский...*, с. 276.

²³ Matossian, Mary Kilbourne, *Poisons of the Past: Molds, Epidemics, and History*, New Haven: Yale, 1989, p. 7. [“*Grande peur de 1789*” – Selon Mary Matossian, l’ergot de seigle – présent en grande quantité dans la farine de l’époque et présentant des caractéristiques hallucinatoires - aurait fait partie des causes de la Grande Peur].

²⁴ Protoiereul Petre Kunițki (1774-1837), născut în Ucraina. A fost hirotonit preot de mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni. Odată cu înființarea exarhatului din Moldova și Valahia în 1808, a fost chemat la Iași, unde este numit rector al Seminarului de la Socola. A ocupat și postul de rector – întâiul – al seminarului din Chișinău (1813-1821.)

²⁵ Кассо, Л.А., *Россия на Дунае...*, с. 203-204.

²⁶ Кассо, Л.А., *Россия на Дунае...*, p. 208.

Dimitrie Sulima, episcop de Bender și Akkerman, într-un raport adresat mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, arăta că, protopopul Teodor Maleavinski, la rândul său, în 9 noiembrie 1812, l-a informat, că „printre locuitorii satului Șaba (jud. Cetatea Albă) s-au răspândit zvonuri, precum că satul lor va fi dat moșierilor, de aceea au lăsat casele și au fugit aproape cu toții, încât a rămas acolo doar preotul de unul singur cu vreo trei-patru familii”. Din acest motiv, protoiereul T. Maleavinski cere învoire „să fie schimbat preotul Anastasie în altă comună, iar odoarele bisericești să fie duse la biserica din Akkerman pentru păstrare”²⁷.

Correspondența a continuat între Exarhul Gavriil Bănulescu-Bodoni și Scarlat Sturdza, guvernatorul civil al Basarabiei. „Protopopul de la Basarabia” scria exarhul, „a trimis către Prea Sfințenia Sa Dimitrie episcopul Benderului și Akkermanului și vicarios cu înștiințare, cum că la olatul Akkermanului un sat anume Șaba, născând între locuitori niște vorbi, cum că acest sat fie boieresc s-au împărsciei cu tătul rămânând numai biserica și preotul și vro patru famelii, și nu se scie cine au scornit aceste vorbe. Deci rămânând numai preotul singur au cerut protopopului voie să mute pe preot la un alt sat și preosfințenia sa episcopu Dimitrie ne-a arătat nouă această pricină, însă noi socotim, că dacă se va muta preotul, apoi mai tare se vor întemeia locuitorii pe vorbele și socotelile lor cele neadevărate. Am poruncit protopopului că nici cum să nu de voie preotului a se muta de acolo până când se face punerea la cale de către cârmuirea cea politicească pentru care de datorie am socotit a înștiința pi excelenția voastră”²⁸. După cum se arată în documentul citat, atât administrația ecleziastică a provinciei, cât și cea politicească era alarmată de așa-zisele „scorneli” ale locuitorilor „cele ne adevărate”. Se vede, că la mijloc a fost cu totul altceva, susține Ștefan Ciobanu: „rușii într-adevăr au creat o situație pe care n-a cunoscut-o nici o ramură a neamului românesc”²⁹.

Starea de spaimă, de haos, de incertitudine care domina în toată Basarabia, mai era provocată și de ravagiile epidemiei de ciumă dinspre Răsărit (care si-a făcut apariția în vara anului 1812 la hotarul de la Nistru, dinspre Odesa). În 8 iunie 1812, Dicasteria duhovnicească a emis „înștiințarea spre pază de boala ciumei [...] și s-au socotit să cetească înaintea norodului: după întâmplarea bolii ciumei ci este în țara turcească, domnul gubernator politicesc al Basarabiei și cavaler Scarlat Dimitrovici Sturza, primind feluri de porunci de la înalta excelența sa cneaz Alexei Borisovici Kuraghin³⁰ [...], să așez cordoane pe hotar împrejurul Basarabii din ostași și lăcuiitori, ca cu aceasta să se taie toată întâlnire a altor omeni cu lăcuiorii acestei gubernii [...]”³¹. Tocmai acest moment de conjunctură, de „așezare de cordoane pe hotar împrejurul Basarabiei” – a servit de minune noii stăpâniri în scopul de a stăvili fuga locuitorilor în dreapta Prutului. Mai mult, Ștefan Ciobanu considera că „rușii ca să oprească populația care fugea pe un cap peste Prut, au declarat că dincolo de Prut bântuie ciuma, ceea ce nu era adevărat și au stabilit carantină pe malul acestui râu, interzicând orișice comunicare cu Moldova”³². La fel credea și contele Andreossy, ambasadorul francez la Constantinopol (22 februarie 1813): „malul stâng al Prutului se închide din ce în ce mai ermetic sub pretextul

²⁷ Ștefan Ciobanu, *Cultura românească în Basarabia...*, p. 10.

²⁸ Кассо, Л.А., Россия на Дунае..., p. 11; vezi, de asemenea, Dinu Postarencu, *Anexarea Basarabiei...*, p. 180-188.

²⁹ Ștefan Ciobanu, *Cultura românească în Basarabia...*, p. 11.

³⁰ Principele A.B. Kurakin, ministrul de Interne al Rusiei.

³¹ *Înștiințare pentru epidemia de ciumă*, emisă de Dicasteria duhovnicească din Chișinău la indicația consilierului Matei Krupenschi, 8 iunie, 1813, f. 1-4.

³² Ștefan Ciobanu, *Cultura românească în Basarabia...*, p. 11.

ciumei care ar fi izbucnit la Brăila și care nu exista decât în imaginația guvernatorului de la Chișinău”³³.

În opinia lui A. Silin, cel mai bine ilustrează fenomenul emigrării populației peste Prut, datele statistice publicate în periodicul din Odesa: „În 1813, populația provinciei număra 55.000 sau 334.00 suflete de ambele sexe; în 1814, dacă sunt luați în calcul coloniști germani, și 1.443 de familii, atunci în toată Basarabia erau 55.350 de familii. Mai apoi datele merg în descreștere: în 1816, 1818, 1819 statisticele oficiale au înregistrat aproximativ 51.000 de familii anual”³⁴.

Fuga țăranilor a mai continuat până către mijlocul secolului. Ca să stăvilească migrația peste Prut, imperialii, în perioada imediat următoare anului 1812, au închis aproape ermetic regiunea Basarabiei între două cordoane de frontieră³⁵. Cordonul „sanitaro-vamal” de la Nistru, instituit în 1793, a continuat să funcționeze și după anul 1812, în pofida disputelor politice dintre cercurile administrației locale și cele din Sankt Petersburg. Va fi anulat prin ucazul Senatului în 26 septembrie 1830³⁶.

După anul 1812 hotarele imperiului s-au extins până la râul Prut, Dunăre și litoralul de nord-vest al Mării Negre, acest segment devenind cel de al doilea cordon de frontieră. În luna aprilie 1818 sunt confirmate oficial și statele de personal ale oficiilor vamale care activau în baza Regulamentului de carantină (din 1796)³⁷. Începând cu anul 1818, orice trecere peste hotarul de la Prut era înregistrată la oficiile vamale grupate în două districte principale:

Sculeni - cu statut de carantină centrală³⁸; Novoselița [Noua Suliță] - carantină centrală; Leova - carantină specială; Lipcani - post de carantină;

Ismail - carantină centrală; Reni - carantină specială; Akkerman - post de carantină³⁹.

Restricțiunile de frontieră erau deosebit de aspre, în special în cazul regimului de carantină cu o durată de până la 10 - 16 zile.

Cauzele exodului erau multiple: frica locuitorilor față de un regim de dominație străină necunoscut mai înainte; zvonurile, precum că țăranii vor fi „iobagi” ca și țăranii ruși; întreținerea armatei ruse de ocupație și abuzurile militarilor ruși (jafuri, tâlhării, maltratări până la crime, de la soldat la general). Cum au încercat imperialii să rezolve această stare de anarhie și dezordine care plana asupra provinciei nou-anexate și, totodată să lupte cu acei „dușmani ascunși” ai Imperiului Rus?

În contextul evenimentelor amintite mai sus, senatorul V. Krasno-Milașevici, președintele ambelor Divanuri, al Moldovei și Valahiei, a emis o *Instrucțiune secretă*⁴⁰ (august 1812), care

³³ Paul Gore, *Anexarea Basarabiei* (schiță istorică), în Basarabia, sub îngrijirea lui Ștefan Ciobanu, Universitas, Chișinău, 1993, p. 163.

³⁴ Силин А., *Дмитрий, архиепископ Кишиневский и Хотинский...*, с. 99-101.

³⁵ Михайловски-Данилевски, А.И *Полное собрание сочинений. Описание Турецкой войны...*, с. 5; autorul susține că „această nouă achiziție teritorială i-a dăruit (țarului,- n.a.) la sud profitabile frontiere și a pus pe malul Prutului și al Dunării Vulturul Rusesc”.

³⁶ Valentin Tomuleț, *Considerații privind regimul vamal al Basarabiei în perioada 1812-1830*, în *Tyrageția* [Anuar], vol. VI -VII, 1996-1997, Chișinău, 1998, p. 210.

³⁷ Valentin Tomuleț, *Considerații privind regimul vamal al Basarabiei...*, p. 216; vezi Dinu Postarencu, *Anexarea Basarabiei...*, p. 84-89.

³⁸ Dinu Postarencu, *Anexarea Basarabiei...*, p. 112; autorul susține că „după Pavel Svinin, carantina de la Sculeni a fost înființată la 26 februarie 1813”.

³⁹ Valentin Tomuleț, *Considerații privind regimul vamal...*, p. 212.

⁴⁰ Щеглов Д., *Из прошлого Бессарабии...*, с. 226-230; autorul indică „Arhiva Senatorilor, dosar nenumărat, Iași, august 1812”.

urma sa servească drept program de acțiune pentru administrația imperială a provinciei în scopul de a curma exodul populației peste Prut. Instrucțiunea secretă nu era altceva, decât un program de acțiune orientat exclusiv spre propagarea în mijlocul populației dintre Prut și Nistru a ideii salvatoare, precum că tutela împăratului rus îi va asigura poporului „slobozenia și pacea multășteptată”. Două momente semnificative, sunt de reținut în contextul documentului care urmează a fi luat în dezbatere:

Mai întâi, observăm că anexarea Basarabiei s-a răsfrânt asupra politicii externe rusești. Pentru prima dată, Rusia a ocupat un teritoriu locuit de o populație creștin-ortodoxă care se aflase timp îndelungat sub tutela Porții. Acest fapt obliga autocrația țaristă să acorde o atenție deosebită provinciei, căreia în opinia Puterii urma să-i revenă rolul de vitrină europeană a vastului imperiu. Locuitorii creștini din Peninsula Balcanică, aflați sub dominație otomană, trebuiau convinși că doar sub oblăduirea Rusiei ortodoxe viața lor se va îmbunătăți sub toate aspectele.

Și doi: scopul urmărit de curtea țarului din Sankt Petersburg era declarat prompt: „Să le însuflați permanent și cu multă convingere, precum că Milostivul stăpân Împăratul nostru nici odată nu va suporta, ca noii supuși să poată spune, precum că au fost mai fericiți sub guvernarea turcească din Moldova [...]”⁴¹. Pe această cale, țarismul pregătea terenul pentru noi anexiuni în sud-estul Europei.

Reproducem în continuare textul integral al documentului din arhiva Senatorilor ruși, care varsă multă lumină asupra acelor timpuri tulburi și neclare pentru populația dintre Prut și Nistru, încorporată- în urma tratatului de Pace de la București (16 mai 1812)⁴², în cadrul Imperiului Rus.

Documentar. Instrucțiune secretă elaborată de senatorul V. Krasno-Milașevici, președintele ambelor Divanuri, al Moldovei și Valahei, privitor la sarcinile ce urmau a fi executate de către revizorul, locotenent-colonel Arkudinski (statele de personal), august 1812⁴³:

„În legătură cu unirea oblastei cu Rusia, având funcția de revizor în statele de ocârmuire a Divanului, o data cu primirea acestei ordonanțe, Va recomand să plecați în ținutul Orhei pentru a îndeplini sarcinile arătate mai jos. La mine au ajuns știrile, că în partea cea nouă alipită nouă, unii boieri rău dispuși stăruie să provoace poporul la neliniște și disperare și să-l împingă să treacă pe malul drept al Prutului, în partea moldoveană. În acest scop ei răspândesc fel de fel de falsuri și neadevăruri, precum că nu e bine să locuiești sub guvernul rus, pentru că acolo poporul simplu se află în șerbie și pe de asupra mai este impus la grele impozite.

Pentru a curma astfel de scorneli, eu va recomand să mergeți la fața locului, acolo unde vi se va indica, adică unde se vor observa nemulțumiri și zvonuri și să stăruieți prin toate mijloacele, care vi le sugerează cugetul și împrejurările, să înclinați poporul să nu creadă zvonurilor cu care unii boieri îi ademenesc, pentru că ei fac toate acestea în interese personale și meschine.

⁴¹ Щеглов Д., *Из прошлое Бессарабии...*, с. 227

⁴² Михайловски-Данилевски, *Полное союжение сочинений...*, с. 354; autorul constata că „nici unul dintre tratatele cunoscute în istoria Rusiei nu a fost încheiat în condiții atât de grele”.

⁴³ 2 octombrie 1812, este data retragerii oficiale a armatei ruse din Principatele Române. Până la data indicată - administrația civilă din Principate a avut în frunte pe cei doi senatori: S. Kușnikov și V. Krasno-Milașevici. Aceștia au stabilit un control riguros asupra administrației și dregătoriilor pământene; vezi Alexei Agachi, *Țara Moldovei și Țara Românească sub ocupația militară rusă (1806-1812)*, Pontos, Chișinău, 2008, p. 362-363.

Să faceți public înștiințarea către toată lumea și pentru fiecare în parte, precum că fiecare locuitor, cu excepția țiganilor, care sunt iobagi și în Moldova, va continua să dețină, fără a fi atinsă proprietatea lui privată. Toată populația își va păstra statutul precum și la avut până acum în Moldova și va beneficia de aceleași libertăți, în plus va avea multe alte privilegii. Pe când boierii nu vor mai putea să aibă libertatea de a strâmtora clasele de jos, așa cum fac ei de regulă, pe aceste locuri. Mai mult, chiar și țiganii vor fi protejați pentru a nu fi îngrădiți și chinuiți de stăpânii lor.

Să le însuflați permanent și cu multă convingere, precum că Milostivul stăpân, Împăratul nostru nici o dată nu va suporta, ca noii supuși să poată spune, precum că au fost mai fericiți sub guvernarea turcească sau cea din Moldova și, că ei pentru început vor mai fi și scutiți de impozitele de stat față de ceea ce plăteau în Moldova, însă ceea ce este mai important - toți locuitorii vor fi înștiințați exact privitor la sumele mari de bani, care vor fi achitate de toți în haznaua statului, așa încât, sub nici o altă formă ei nu vor mai depinde de ispravnicii, care majorează impozitele la voia întâmplării, la unii le măresc, iar pe alții îi scutesc de acestea, urmărind scopuri meschine. În legislația imperială, fiecare supus știe exact cât trebuie să plătească către haznaua statului ca nimeni să nu îndrăznească să i-a un bănuț mai mult.

În legătură cu recrutarea, de asemenea să-i înștiințați că voi raporta către suveran, ca pe aceste locuri, în scopul păstrării liniștii și securității publice, pentru o anumită perioadă de timp, toate obligațiile obștești să fie un pic ușurate pentru populație, pentru că noii supuși sunt necunoscători ai ordinii existente în Rusia. Pe de asupra, populația din aceste locuri s-a aflat vreme îndelungată într-o situație de sărăcire și neajutorare față de fărădelegile, care în aceste locuri au fost un rezultat al incursiunilor tătare și turcești din Bugeac, iar adeseori și a gloatei de golani, despre care în Rusia, de la un timp încoace, nu se mai aude nimic.

Evident, eu nu pot să înșir toate acele subiecte care puteți să le însuflați și care trebuie să le întrebuințați, însă Vă dau toată libertatea de a alege, de fiecare dată, în dependență de situație, rămânând cu încrederea ca Domnia Voastră, din câte știu și vă cunosc, ați manifestat un deosebit devotament Împăratului și nu veți cuteza să întrebuințați toate mijloacele pentru a liniști poporul și, ca veți îndeplini cu succese dorite misiunea încredințată.

De la numele meu voi cere către Prea Sfințenia Sa Mitropolitul și Exarhul Gavriil, ca prin mijlocirea clerului să fie întreprinse măsurile convenite⁴⁴. Iar pentru ca să beneficiați de ajutor suficient din partea șefilor din ținuturi, aceștia la indicația Domniei Voastre, vor duce veștile prin ispravnicii călărași și prin alte mijloace, de câte ori va fi nevoie, pentru ca toate cerințele domniei Voastre să fie îndeplinite fără discuții și cu toate măsurile ce se cuvin. Alăturat aveți o listă deschisă.

Pentru ca în Chișinău se află statele speciale ale revizorului meu Milașevici⁴⁵, care are în supraveghere ispravnicia de acolo și conducerea sectorului de poliție a orașului, Domnia Voastră puteți fi în relații directe cu domnul revizor și să beneficiați de mijloacele lui, în cazul când veți avea nevoie, pentru ca împreună și cu puteri comune să vă stăruiti să lichidați acele

⁴⁴Așa se face că circulara trimisă de exarhul Gavriil Bănulescu-Bodoni către toate parohiile din Basarabia spre liniști populația agitată de teama noii stăpâniri, a fost elaborată la sugestia senatorului rus Krasno-Milașevici; vezi Стадницкий, А., *Гавриил Банулеско-Бодони, экзарх молдо-влахийский...*, p. 272-274.

⁴⁵Este vorba de Milașevici, funcționarul fostei poliții orașenești din București, care deține funcția de șef al poliției din Chișinău până la data de 2 octombrie 1812, când Scarlat Sturdza l-a numit la conducerea poliției orașenești pe Ioan Dicescu; vezi Dinu Postarencu, *Anexarea Basarabiei*, Editura Prut Internațional, 2006, p. 70.

intenții răuvoitoare și să liniștiți populația locală. Între altele, să-i înștiințați pe toți locuitorii, că în cazul în care vor fi vi obijduiți de cinovnicii moldoveni sau din partea moșierilor sau a arendașilor atunci ei vor putea să se adreseze cu plângeri către Domnia Voastră sau către Milașevici, iar Domnia Voastră veți fi obligat imediat să-i apărați și să-i susțineți de agresivitatea și hoția la care, probabil, vor apela cinovnicii moldoveni (sic!)⁴⁶. Despre toate aceștia să-mi raportați mai des. Și dacă pe undeva, veți observa într-adevăr vreo trecere a locuitorilor pe celălalt mal al Prutului, atunci cu ajutorul șefilor locali să întreprindeți arestări pe loc și să-i opriți chiar și în cazul în care veți vorbi de la numele Divanului, cerând de fiecare dată permisiunea mea, iar vinovații care se vor manifesta public, să fie luați sub strajă și aduși mie la Iași”⁴⁷.

În opinia funcționarului imperial, senatorul V. Krasno-Milașevici, motivele care au provocat, imediat după anexare, stare de criză, de haos, de frică și neîncredere a basarabenilor față de noua stăpânire, erau altele decât cele adevărate. În opinia funcționarului imperial, principalii vinovați de starea generală a crizei declanșate, erau „unii boieri rău dispuși, care stăruiau să provoace poporul la neliniște și disperare și să-l împingă să treacă pe malul drept al Prutului [...]”⁴⁸. Imperialii imediat după anexare cautau să gestioneze situația creată de criza anexării în provincia dintre Prut și Nistru, deși, aparent, interesele acestora erau concentrate cu totul în altă parte a Europei. După cum constata Mihailovski-Danilevski A.I., unul dintre cei mai avizați istorici ai Imperiului Rus „războiul ruso-turc din anii 1806-1812 (finisat doar cu o lună până la începerea războiului pentru Apărarea Patriei), s-a petrecut în epoca lui Napoleon, când toți își îndreptau privirile spre cuceritor. Acele mari evenimente și urmări asupra lumii au înghițit atenția tuturor”⁴⁹.

În concluzie. Informațiile cuprinse în acest prețios document ne oferă o reinterpretare asupra surselor, dintr-o altă perspectivă istorică: o analiză de context, de mecanism social-politic, de mentalitate. Mărturiile aduse în discuție depășesc cadrul unei abordări a fenomenului propriu-zis. Limbajul funcționarului imperial este pătruns de sarcasm și cinism față de stările sociale ale provinciei nou-anexate. În opinia acestuia, boierii, ispravnici și mulți alți „cinovnici moldoveni” sunt cei care aprind spiritele și liniștea publică, de aceea ei trebuie „puși sub supraveghere strictă”, iar cei care îndrăzneau a se împotrivi, riscau să fie arestați pe loc (luați sub strajă) și duși la Iași la judecata senatorului rus Krasno-Milașevici. Reprezentantului administrației imperiale cu însărcinări speciale i se oferea toată puterea, toate mijloacele concentrate ale provinciei în scopul de a anihila, pe cât era cu putință, amploarea crizei anexării în mijlocul populației din provincia nou-încorporată imperiului. Astfel aspectul cel mai important și mai relevant al fenomenului crizei anexării se profilează într-o nouă ipostază absolut necunoscută sub aspectul interpretărilor istoriografice. Cel puțin, din ceea ce s-a scris până acum în acest domeniu.

⁴⁶Nu imperialii sunt cei care i-au adus în starea de sărăcire și revoltă, ci boierii moldoveni care le strămtorează drepturile, iar ei, imperialii se declara în mod public și cinic apărătorii populației de jos, care „suferă cel mai mult din cauza asupririi boierilor locali”.

⁴⁷ Щеглов Д., *Из прошлое Бессарабии...*, с. 226-230.

⁴⁸ Щеглов Д., *Из прошлое Бессарабии...*, с. 228.

⁴⁹ Михайловски-Данилевски, А.И., *Полное собрание сочинений...*, с. 5; autorul constata că „lupta lui Alexandru I împotriva Porții, cum de altfel și împotriva suedezilor a rămas în umbra contemporanilor și a fost uitată”.

BIBLIOGRAFIE:

- Agachi, Alexei, *Țara Moldovei și Țara Românească sub ocupația militară rusă (1806-1812)*, Pontos, Chișinău, 2008.
- Boga, Leon, *Lupta pentru limba românească și ideea unirii la românii din Basarabia după 1812*, Universitas, Chișinău, 1993.
- Ciobanu, Ștefan, *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă*, Cartea Moldovenească, Chișinău, 1992.
- Draghici, Manolache, *Istoria Moldovei pe timp de 500 de ani. Până la zilele noastre*, tomul II, Iași: 1857.
- Gore, Paul, *Anexarea Basarabiei* (schiță istorică), în Basarabia, sub îngrijirea lui Ștefan Ciobanu, Universitas, Chișinău, 1993
- Iorga, Nicolae *Basarabia noastră* [scrisă după 100 de ani de la răpirea ei de către ruși], Universitas, Chișinău, 1993.
- Matossian, Mary Kilbourne, *Poisons of the Past: Molds, Epidemics, and History*, New Haven: Yale, 1989.
- Nicolae Iorga, *Neamul Românesc în Basarabia*, ediție îngrijită, introducere, note și bibliografie de Iordan Datcu, Editura Fundației culturale Române, București, 1995, p. 274-284.
- Postarencu, Dinu, *Anexarea Basarabiei*, Editura Prut Internațional, 2006.
- Tomuleț, Valentin, *Considerații privind regimul vamal al Basarabiei în perioada 1812-1830, în Tyrageia* [Anuar], vol. VI -VII, 1996-1997, Chișinău, 1998.
- Кассо, Л.А., *Россия на Дунае и образование Бессарабской области*, Москва: 1913
- Михайлевски.Данилевски А.И., *Полное собрание сочинений, Война России с Турцией. 1806-1812 гг.*, Том. III, Спб, 1849.
- Обозрению пространства служившего театром войны России с Турциейю*, составлено в 1841, статский советник Липранди, Спб, 1841.
- Силин А., *Димитрий, архиепископ Кишиневский и Хотинский*, в Кишиневские Епархильные Ведомости, № 3, одел неофициальный, Кишинев, 1867,
- Стадницкий, А., *Гавриил Банулеско-Бодони, экзарх молдо-влахийский (1808-1812 гг.)*, Митрополит Кишиневский, Кишинев, 1894.
- Щеглов Д., *Из прошлое Бессарабии*. Труды Бессарабской Губернской Ученой Архивной Комиссии, Том второй, типо-литография, Ф.П. Кашевского, Кишинев, 1902.